

Motion till riksdagen 2017/18:3351

av **Jonas Jacobsson Gjörtler m.fl. (M)**

Resurseffektivt samhälle

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att resurs- och kostnadseffektivitet bör stå i centrum under omställningen till en cirkulär ekonomi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett införande av producentansvar för textilier och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att fler kontroller införs i syfte att på ett effektivt sätt upptäcka miljöbrott och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om de svenska straffreglerna beträffande olagliga avfallstransporter behöver ändras och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att fler regelförenklingar genomförs för att underlätta för småföretag vid transport av farligt avfall och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Livsmedelsverket ett permanent uppdrag att sprida kunskap om matsvinn och den stora miljöpåverkan detta har och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en översyn av datummärkningen av livsmedel i syfte att minska matsvinnet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för ett svenskt undantag från EU-reglerna vad gäller bäst-före-datum för ägg och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att förändra kraven på reningsverken i syfte att möjliggöra ökad återföring av näringsämnen i avloppsslam till kretsloppet och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över deponiskatten i syfte att uppmuntra utvinning av material från gamla deponier och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för en gemensam och välfungerande inre marknad för biogas och andra förnybara bränslen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten att differentiera tillsynsavgifterna för gruvverksamhet med hänsyn till verksamhetens omfattning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Att skapa förutsättningar för ett resurseffektivt samhälle ligger högt upp på Moderaternas agenda. Det finns många fördelar ur både miljömässigt och ekonomiskt perspektiv med att återvinna mer och fler material samt att optimera användningen av de resurser som finns. En genomsnittlig europé konsumerar mellan 10 och 20 ton resurser varje år, och om en större andel av dessa resurser återvinns minskar behovet av att utvinna nya resurser. Politikens uppgift är därför att skapa goda förutsättningar för olika aktörer att ta ansvar för sitt avfall och värna principen om att förorenaren betalar.

Sedan den industriella revolutionen har människan verkat i en ekonomi som bygger på råvaruuttag, produktion, konsumtion och avfall – en linjär modell som fungerar bra så länge man antar att jordens resurser är oändliga, tillgängliga och billiga. Men resurserna är ofta begränsade och råvarupriserna har nästan tredubblats under det senaste decenniet. Att gå i riktning mot en mer cirkulär ekonomi, där resurser återanvänds i kretslopp, kan således innebära flera fördelar. Till stor del åstadkoms detta genom vanliga marknadsmekanismer. När kostnaderna för råvaruuttag ökar skapas drivkrafter att istället utforma produkter av återvunnet material. Om det är ekonomiskt attraktivt att återvinna material ökar incitamenten att ta tillvara olika sorters avfall och restprodukter. För omställningen till en cirkulär ekonomi är det alltså avgörande att pris och kvalitet på återvunnet material kan konkurrera med jungfruliga material.

För att uppnå bättre resurseffektivitet bör den så kallade avfallshierarkin användas som utgångspunkt. Enligt hierarkin ska avfall i första hand förebyggas och därefter återanvändas, återvinnas eller förbrännas. I sista hand ska avfallet läggas på deponi. I Sverige återvinns idag en stor del av avfallet, men vi kan bli ännu bättre och ta tillvara fler material än vad vi gör idag. Samtidigt är Sverige på många sätt ett föredöme för övriga Europa, där avfallshierarkin ofta åsidosätts och avfall i huvudsak läggs på deponi. Därför bör Sverige verka för att det fortsatta arbetet med EU-kommissionens åtgärdspaket för en cirkulär ekonomi bidrar till att minska avfallsmängderna och deponierna i hela EU. Nationella mål och riktlinjer får samtidigt inte vara för stelbenta utan kunna anpassas till medlemsländernas olika förutsättningar. Resurssnålhet och energieffektivitet bör stå i fokus under omställningen till en cirkulär ekonomi.

Värna det sammanhållna producentansvaret

Det ska vara lätt för hushållen att medverka till att förpackningar, returpapper, textilier och elektronik antingen återanvänds eller återvinns. Hushållen ska ha nära tillgång till enkla och tydliga insamlingsystem för olika typer av avfall. Ett välfungerande insamlings- och återvinningssystem underlättar även omhändertagandet av miljöfarliga ämnen och bidrar till att kretsloppen avgiftas.

Under alliansregeringen fattades en rad beslut för att förbättra förutsättningarna för hållbara kretslopp och för att förebygga avfall. Syftet var att skapa långsiktiga och förutsägbara spelregler för alla inblandade aktörer, att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan aktörerna, att främja teknikutveckling och innovationer samt att möjliggöra en effektiv tillsyn. Alliansregeringen höjde dessutom målen för insamling och återvinning av förpackningar, returpapper och elektronik samt skärpte kraven på producenterna för att fler hushåll ska ha tillgång till insamlingsystem.

Moderaterna vill fortsätta arbetet med att förenkla för hushållen och ge dem goda förutsättningar att ingå i resurssnåla kretslopp. Var man än bor i landet måste insamlingsystemen fungera och kostnaderna för dem vara rimliga. Ansvar för insamling och återvinning av förpackningar och tidningar ska fortsatt ligga på producenterna, och vi värnar det sammanhållna producentansvaret. Samtidigt behöver kommunernas inflytande stärkas. Redan i dag har producenter skyldighet att samråda med kommuner om organisering och drift av avfallsinsamlingen, men fortfarande finns behov av att öka kommunernas möjlighet att påverka hur insamlingen sker och hur den eventuellt samordnas med insamling av annat avfall.

På sikt bör sannolikt fler områden omfattas av producentansvar. I Sverige slänger vi i genomsnitt åtta kilo kläder i soporna per person och år. Redan nu har klädbranschen tagit egna initiativ till insamling av textilier och avlagda kläder. Dock konstaterade en utredning från Naturvårdsverket i slutet av 2016 att sådan insamling kunde vara olaglig, eftersom kläderna räknas som hushållsavfall och kommunerna därmed har insamlingsansvar för dem. Därför bör regeringen utreda möjligheten att införa producentansvar för textilier i syfte att förenkla hushållens återvinning och främja resurseffektivitet. Ett eventuellt införande av producentansvar för textilier får dock inte försvåra återbruk eller sätta käppar i hjulet för den omfattande second hand-verksamhet som idag bedrivs av företagare och ideella organisationer och som därmed redan bidrar till återanvändning av exempelvis kläder.

Livscykelanalyser

Livscykelanalyser har under senare år blivit kraftfulla verktyg för att ge en helhetsbild av den miljöpåverkan som en produkt har under hela sin livscykel. I en sådan analys ingår en bedömning av den miljöpåverkan som sker i samband med bland annat råvaruuttag, tillverkningsprocess och avfallshantering kopplat till produkten. Genom livscykelanalyser kan vi få en mer rättvisande bild av olika produkters miljöpåverkan och bättre möjligheter att jämföra dem med varandra. Dessutom ger livscykelanalyser producenter möjlighet att rikta sina miljöinsatser mot de områden där deras produkter har som störst negativ miljöpåverkan. Därför bör livscykelanalyser i högre grad användas för att synliggöra den miljöpåverkan som exempelvis nybyggnation eller olika typer av bilar har. På så sätt får konsumenterna, företag och beslutsfattare bättre information och möjligheter att välja alternativ med lägre miljöpåverkan. Dessutom bör metoderna för att göra en uttömmande livscykelanalys samt analysens användningsområden fortsätta att utvecklas. Ett exempel på ett tänkbart användningsområde skulle kunna vara att koppla förpackningsavgiften som betalas av producenterna till förpackningstypens livscykelanalys.

Miljöbrott, transport av farligt avfall och regelförenklingar

Miljöbrott får ofta allvarliga konsekvenser för människor, djur och natur under lång tid. Därför bör miljöbrott tas på större allvar och prioriteras högre av de rättsvårdande myndigheterna. Långt ifrån alla miljöbrott anmäls och ännu färre klaras upp. En översyn av hur miljölagarna efterlevs är därför angelägen.

En tämligen vanligt förekommande typ av miljöbrott rör transport och hantering av farligt avfall. Exempelvis förekommer illegala transporter av farligt avfall till länder där det inte kan omhändertas på ett säkert sätt. Den främsta drivkraften bakom sådana illegala avfallstransporter är stora ekonomiska förtjänster, vilket i kombination med låg risk för att bli upptäckt och blygsamma straff skapar en ohållbar situation. Illegal handel med avfall har ökat i omfattning på senare tid och har även kopplingar till den organiserade brottsligheten.

Riksrevisionen presenterade år 2015 en granskning som synliggjorde flera allvarliga brister i tillsynssystemet för transporter av farligt avfall. Systemet är inte tillräckligt effektivt för att säkerställa efterlevnad av lagstiftningen på området. Det saknas överblick över både avfallsströmmar och den olagliga verksamheten, de arbetssätt som används är inte ändamålsenliga och gällande straffsatser avskräcker troligtvis inte oseriösa aktörer. I januari 2017 presenterade Naturvårdsverket en handlingsplan för tillsyn av gränsöverskridande avfallstransporter under perioden 2017–2019. Planen inkluderar både mål och åtgärdsförslag, vilka dock inte är bindande. Regeringen bör snarast komplettera denna handlingsplan genom att utreda om de svenska straffreglerna beträffande olagliga avfallstransporter behöver ändras.

Lagar och regler för transport av farligt avfall är nödvändiga, men de måste också stå i rimligt förhållande till hur farlig transporten faktiskt är. Lagstiftningen ska vara lätt att förstå och efterleva. För yrkesmässig transport av farligt avfall krävs tillstånd från länsstyrelsen, eller i vissa fall endast en anmälan. Vidare ska transportdokument upprättas för allt farligt avfall som fraktas yrkesmässigt av en transportör. För varje slag av farligt avfall som transporteras ska transportören föra anteckningar om varifrån avfallet kommer, den mängd som transporteras årligen samt hur och vart avfallet ska transporteras. Dessa uppgifter ska antecknas i kronologisk ordning och sparas i minst ett år. För småföretagare är dessa krav besvärliga att efterleva. Det är svårt att förstå varför exempelvis en bonde som har bytt olja på sin traktor inte får transportera bort oljeavfallet utan att först behöva bocka av en rad administrativa moment. Därför menar Moderaterna att regelförenklingar behövs för att underlätta för småföretag vid transport av farligt avfall.

Goda förutsättningar för delningsekonomi

I takt med digitaliseringen av samhället har en ny sorts ekonomi växt fram; den kollaborativa ekonomin, delningsekonomin, har på kort tid utmanat gamla tankesätt och därmed också marknader. Begreppet delningsekonomi är ett samlingsnamn för aktiviteter som syftar till att minska resursåtgången genom effektivare kapacitetsutnyttjande av varor och tjänster. Exempel på nydanande verksamheter inom delningsekonomin är bland annat digitala tjänster som erbjuder bilpooler och verktygspooler.

Denna innovativa omställning måste följas noga. Moderaterna ser positivt på delningsekonomin – framförallt ur ett kapacitetssparande perspektiv, eftersom tillgång och efterfrågan kan mötas i snabba digitala transaktioner. De resursbesparingar som

delningsekonomin innebär kan med andra ord främja den cirkulära ekonomin och bidra till en mer hållbar utveckling. Men det finns också potentiella risker, bland annat att svensk lag kringgåås eller helt enkelt inte har anpassats till den digitala eran. Samtidigt har Sverige goda förutsättningar för att fler initiativ inom delningsekonomin ska kunna starta sina verksamheter just här, eftersom Sverige på många sätt ligger i teknisk framkant. Svensk lagstiftning behöver ses över i syfte att på ett hållbart sätt skapa möjligheter för delningsekonomin att växa.

Minska matsvinnet

Att begränsa matsvinnet är viktigt både nationellt, inom EU och globalt. Ur ett internationellt perspektiv är en av de stora frågorna hur vi ska kunna mätta alla munnar om någon generation, när jordens befolkning förväntas ha ökat till 9 miljarder människor. Det läggs mycket tid och resurser på kampanjer om hur vi kan förändra våra matvanor och det forskas intensivt kring odling av tåliga sädeslag, och inte minst hur man ska ta tillvara vattnet mer effektivt. Samtidigt förspills ungefär en tredjedel av all mat som produceras. Det finns därför stora vinster och resursbesparingar att inhämta genom minskat bortfall i produktion, skörd, transport och förädling samt minskat svinn hos handlare och konsumenter.

Inom EU är svinnet generellt sett störst i handels- och konsumentledet, och det är också i slutet av värdekedjan som produkten har sin största miljöpåverkan. Enligt Livsmedelsverket uppkommer, frånsett jordbrukssektorn, varje år ungefär 1,2 miljoner ton matavfall i Sverige. Varje person slänger i snitt ungefär 81 kg mat. En studie av det flytande matavfallet visar att svenska hushåll håller ut cirka 224 000 ton mat och dryck via avloppet under ett år, motsvarande cirka 26 kg per person.

Under alliansregeringen tilldelades Livsmedelsverket medel för att tillsammans med Jordbruksverket och Naturvårdsverket arbeta för att minska matsvinnet. I uppdraget ingick bland annat kartläggning av matavfall och matsvinn i primärproduktionen samt riktade informationsinsatser till konsumenterna. Mer kan och bör göras. Det behövs ytterligare informationsinsatser med ett positivt budskap, till exempel om vad bäst-före-datumet innebär för olika livsmedel och hur livsmedlen ska förvaras. Här har sannolikt mycket kunskap gått förlorad under senare decennier. Sex av tio vet inte skillnaden mellan bäst-före-datumet och sista förbrukningsdag. En så enkel sak som att byta ut orden ”bäst före” till exempelvis ”minst hållbar till” skulle sannolikt kunna leda till mindre matsvinn och att vårt klimatavtryck blir mindre. Livsmedelsverket bör därför ges ett permanent uppdrag att genomföra informationsinsatser för att minska matsvinnet.

Regeringen och Livsmedelsverket bör dessutom verka för ett svenskt undantag från EU-reglerna vad gäller bäst-före-datum för ägg. Detta vore naturligt då de flesta svenska handlare och konsumenter – till skillnad från i stora delar av EU – behandlar äggen som kylvara. Svenska ägg i kylförvaring håller mycket längre än det sista datum som EU tillåter, vilket innebär att handlare och konsumenter i onödan slänger stora mängder fullt ätbara ägg.

Återföring av näringsämnen från avloppsslam

Synen på användning av avloppsslam i jordbruket är delad. Å ena sidan är det angeläget att återföra näringsämnen och organiskt material i ett fungerande kretslopp, å andra sidan måste risker avseende exempelvis föroreningar, gifter och andra oönskade ämnen hanteras. Genom uppströmsarbete kan mängden föroreningar minskas, men behovet av fungerande avskiljning och rening kvarstår ändå.

Runt en miljon ton avloppsslam bildas i varje år vid de kommunala reningsverken i Sverige. En del av slammet används för att producera biogas, och restprodukten efter att biogasen utvunnits – biogödsel – kan användas som gödning. Det går också att utvinna näringsämnen direkt ur slammet, exempelvis genom förbränning eller andra former av tekniska processer. Genom att på olika sätt ta tillvara näringsämnena i avloppsslammet är det alltså möjligt att återföra dem till jordbruksmarken. Därmed minskar också det näringsläckage som idag bland annat bidrar till övergödning av våra sjöar och hav.

För att säkerställa att avloppsslammet inte innehåller miljöfarliga ämnen som sedan sprids genom gödsling behövs investeringar i ny reningsteknik. Tuffare krav på de kommunala avloppsreningsverken, till exempel gällande återföring av fosfor, är avgörande för att investeringar i sådan teknik ska kunna ske. Kraven bör först och främst införas för de reningsverk där de kan bidra till störst miljönytta. Att öka utvinningen och återföringen av näringsämnen ur avloppsslam är en av många åtgärder som kan främja omställningen till en cirkulär ekonomi.

En ändamålsenligt utformad deponiskatt

Deponiskatten infördes år 2000 i syfte att minska mängden avfall som deponeras, till förmån för materialåtervinning. Tillsammans med andra åtgärder, såsom satsningar på återvinning och förbud mot deponering av brännbart och organiskt avfall, har Sverige blivit världsledande på avfallsfrågor. Deponiskattens nuvarande utformning försvårar dock återvinning av viktiga resurser ur stora avfallsflöden. För att till exempel öka utvinningen av fosfor ur avloppsslam eller värdefulla material ur gamla deponier krävs storskaliga industriella processer, vilka genererar restprodukter utan marknadsvärde som återigen måste deponeras och därmed drabbas av deponiskatten. Det innebär tyvärr att det ofta blir billigare att utvinna nya råvaror ur naturen än att återvinna råvaror från avfallsflöden. Det är inte resurseffektivt. En regeljustering som innebär att återförande av restmaterial till deponi efter deponiåtervinning undantas från beskattning skulle medföra flera fördelar, bland annat ökad resurshushållning samt främjande av flera miljökvalitetsmål. Regeringen bör därför göra en översyn av deponiskatten så att dess utformning främjar omställningen till en cirkulär ekonomi.

Kampen mot marint skräp och mikroplast

Förekomsten av marint skräp är ett stort problem. Totalt beräknas 6,4 miljoner ton skräp dumpas i världshaven varje år. Bara i Nordsjön dumpas årligen omkring 20 000 ton skräp. Det får allvarliga konsekvenser för såväl djur som människa. Den största andelen av det marina skräpet utgörs av plastavfall som naturen inte klarar av att omhänderta. Istället bryts plasten ner till mikropartiklar, så kallad mikroplast. Dessa partiklar är i sig ofta giftiga och fungerar dessutom som magneter för andra miljögifter. Partiklarna äts

av bland annat plankton som i sin tur äts av fisk och skaldjur och fortsätter på så sätt uppåt i näringskedjan tills vi människor får i oss plasten.

Den största mängden av det marina skräpet blir kvar i haven där det flyter omkring eller sjunker till botten, men stora mängder skräp flyter också i land. I Sverige är särskilt västkusten hårt drabbad på grund av de havsströmmar som för med sig skräpet från andra länder eller från verksamhet till havs. Ansvaret för att ta hand om det marina skräpet vilar idag på kommunerna, och för många kustkommuner innebär detta ett omfattande arbete och betydande kostnader, trots att mycket strandstädning utförs av frivilliga krafter.

Havet är en gemensam angelägenhet; varken en kommun eller ett land kan ensamt hantera problemet med marint skräp. Kommunerna behöver därför stöd från regering och myndigheter. Sverige har kommit långt på området och det finns nu goda möjligheter för regeringen att påverka och sprida information kring avfallshantering för att åtminstone begränsa det marina skräpet. Sverige bör dessutom vara pådrivande inom EU för att lyfta frågan på den internationella dagordningen. Regeringen bör verka för att kostnaderna och ansvaret för det marina skräpet fördelas rättvist inom EU.

Konkurrenskraftig biogas

År 2015 producerades nära 2 TWh biogas i Sverige, och i egenskap av förnybar energikälla förväntas biogasen spela en allt viktigare roll. En stor andel av den svenska biogasen blir idag till fordonsgas, men den används även för exempelvis uppvärmning och elproduktion. Dock är den svenska biogasproduktionen idag hårt konkurrensutsatt av importerad biogas, exempelvis från danska anläggningar. Anledningen är att Sverige har valt en modell med konsumtionsstöd till biogasen genom skattebefrielse, medan Danmark istället ger stöd i produktionsledet. Det innebär att dansk biogas som importeras till Sverige subventioneras genom både konsumtions- och produktionsstöd, och därmed blir billigare än svensk gas. EU har i ett förhandsbesked meddelat att det är godtagbart att utnyttja det dubbla stödet på detta vis. Det är olyckligt att konkurrensen inom EU snedvrids till följd av statliga subventioner, och regeringen bör därför verka för en harmonisering av systemen mellan de berörda länderna i syfte att uppnå en gemensam och välfungerande inre marknad.

Gruvavfall

Gruvnäringen är en viktig industri i Sverige. Enligt Sveriges geologiska undersökning (SGU) finns det idag 17 svenska gruvor i drift. Enligt Swemin, branschföreningen för gruvor, mineral- och metallproducenter, så är Sverige idag en av de viktigaste gruvnationerna inom Europa och den största producenten av järnmalm med 80–90 procent av Europas produktion. Gruv- och mineralnäringen bidrar också med tiotusentals svenska arbetstillfällen. Sverige har god geologisk grund, och prospekteringar pekar på att den svenska gruvproduktionen år 2025 skulle kunna vara tre gånger så hög. Gruvbranschen växer och det är därför viktigt med långsiktiga regler och hållbar finansiering för att täcka statens kostnader.

För att öppna en gruva krävs först en rad olika kontroller och utredningar i syfte att se över hur miljön påverkas. Det är bra att dessa kontroller görs för att vi ska kunna vara trygga med att miljön inte tar skada. Brytning av mineraler påverkar tveklöst miljön,

men under de senaste åren har Sverige kommit långt i arbetet med att minska denna miljöpåverkan – och det är bra. Den svenska gruvnäringen ska, även med fler aktiva gruvor, vara miljömässigt hållbar.

Gruvnäringen betalar varje år avgifter för att finansiera provningsprocesser och tillsyn. Systemet för finansiering är minst sagt krångligt. Dessutom har flera myndigheter, exempelvis Naturvårdsverket och Ekonomistyrningsverket, vid upprepade tillfällen konstaterat att avgifterna inte ger full kostnadstäckning för statens utgifter vid provning och tillsyn. Under våren 2015 beslutade regeringen att höja tillsynsavgifterna med 50 procent för att de i större utsträckning ska täcka statens utgifter. Höjningen ska enligt regeringen ske successivt fram till 2018 så att gruvnäringen ska ha möjlighet att anpassa sig till de ökade kostnaderna.

Regeringen valde dock att höja avgiften för samtliga aktörer, oavsett storlek på gruvverksamheten. Riksrevisionen tar upp detta i en granskning efter att flera länsstyrelser har påpekat att gruvbolag enligt gällande förordning (1998:940) betalar en och samma avgift för olika stora anläggningar. Riksrevisionen menar också att tillsynsavgifterna bör höjas. Vi i Moderaterna instämmer med Riksrevisionens bedömning; verksamhetens storlek är rimligen av betydelse för såväl omfattningen av de potentiella miljöriskerna som behovet och omfattningen av tillsynsverksamheten. En höjning av avgiften för tillsyn, oavsett storlek, slår mycket hårdare mot en liten verksamhet än mot en stor och reflekterar inte alltid de faktiska kostnader som tillsynen innebär. Tillsynsavgifterna för gruvverksamhet bör därför vara differentierade, ta hänsyn till gruvverksamhetens omfattning och i större utsträckning reflektera statens faktiska kostnader.

Jonas Jacobsson Gjörtler (M)

Johan Hultberg (M)

Gunilla Nordgren (M)

Lars-Arne Staxäng (M)

Sten Bergheden (M)

Åsa Coenraads (M)

Jesper Skalberg Karlsson (M)

Cecilie Tenfjord-Toftby (M)